

Gorga: *casta de galls, de gossos*, i a Benidoleig: *castes de taronges*). Les acepcions neutres, especialment la que es refereix a 'raça, espècie', són també antigues en castellà i en portuguès i continuen vives en l'ús popular i dialectal,⁶ però també hi ha testimonis antics en castellà referits a coses⁷ (aquesta acc. continua essent popular a Navarra i a Santo Domingo, BDHA v, 74, 88), d'on potser 'espècie de cosa', 'cosa' que té en Quiñones de Benavente, 1645.⁸ Hi ha igualment testimonis moderns en provençal, segons Mistral, en els sentits de 'raça, espècie' (*mau-dicho casto* «engeance maudite») i de 'classe, mena' (*i'a de gènt de touto casto*; «de peis de touto casto», P. Bellot [Marsella, †1855]). Amb la idea d'«intensitat» o de «quantitat» apareix a la locució *de casta* 'molt, en gran intensitat' (Maestrat, Calaceit) i en l'acc. de *castis* 'insistent, perseverant en extrem' («però'ls xichs que's pugen, ja no són tan *castissos* al treball com los pares», Sta. Coloma de Queralt, J. Segura, *A estones perdudes*, 38; *arbre castis* «arbre que fa fruit cada any», Falset, Griera, *Tresor*; *un castis, una castissa* «un que cansa insistent massa en les coses», Mallorca, BDLC iv, 386).⁹

En castellà hi ha també testimonis antics de la idea de 'llinatge pur' o almenys 'bona raça' («*casta: buen lineage; genus*», en Nebrija, tot i que aquest humanista hagué pogut pensar ja en l'ètimon CASTUS; *de casta le viene*, c. 1500, *Cancionero* de Castillo; «el caballo era de *casta*, / esfuerzo fuera a tomar», en un romanç qualificat per alguns de vell); d'aquí l'acc. de *castizo* 'de bona casta', 'pur, sense defectes' que ha pres també modernament el cat. *castis* (mot que no fou, però, probablement, manlleu del castellà, perquè a més de les acepcions esmentades més amunt, que acusen un descabdellament semàntic original i bastant vigorós, apareix ja el S. xv com a cognom: carta dirigida a un notari barceloní *Petrus Castis*, E. Martorell, *Epistolari del segle. xv*, 45).¹⁰

A partir d'aquesta darrera acc. es pot defensar l'etimologia CASTUS allegant que la idea es generalitzà posteriorment a qualsevol llinatge o espècie. Però hi ha diverses objeccions greus: 1.^a No es veu quin podria ser el substantiu que, en ometre's, hagués fet que l'adjectiu *casta* el substituís; no és pas *raça*, com diuen Nascentes i altres autors que estudien l'etimologia a partir de les formes portuguesa i castellana, perquè en aquestes llengües l'esmentat mot apareix molt després de 1417 (tampoc aquesta substitució hauria pogut produir-se en català, perquè encara que *raça* hi és testimoniada des del començament del S. xv, *casta* hi apareix després que en castellà); no pot ser el llatí *genus*, que no és femení, ni *proles* o *progenies*, que mai passaren a les llengües romàniques, ni *gens*, que en llatí vulgar no sembla haver tingut el sentit de 'raça', ni el masculí *llinatge*, ni els cultismes *estirp* o *generació* no utilitzats mai en el llenguatge popular¹¹ (el primer, a més, d'aparició més moderna). 2.^a El cas paral·lel de *raça* (RATIO 'manera') fa veure com el concepte de puresa és d'introducció moderna i com és més fàcil de passar de la idea general de 'classe, espècie' a la d'«espècie a part», 'llinatge pur' que no al re-

vés. 3.^a El ll. CASTUS era poc apropiat per a l'ofici que hom li atribueix; a les llengües romàniques només passà com a mot culte o semiculte, propagat per l'Església i amb referència precisa a l'abstenció sexual;¹¹ ja en llatí antic les seves acepcions són morals o translatícies en gairebé tots els casos, i els derivats *castigare, incestus*, així com l'etimologia¹² assenyalen que aquest fou el sentit original i el de sempre.¹³ 4.^a A partir de CASTUS és molt difícil d'explicar el gall. *caste* f., forma de tipus evidentment antic.

En definitiva, el problema és prou clar per a afirmar decididament que l'etimologia CASTUS és inversemblant en alt grau. Molt més probable és que *casta* sigui d'origen germànic, un de tants mots gòtics que no ens han estat transmesos pel text d'Úlfilas. Un mot semblant és ben documentat en escandinau, d'on passà a l'anglès ja d'antic. En escandinau antic es parteix del substantiu *kast* 'llançament d'una xarxa, de daus', 'munt, pila' («heap» Cleasby-Vigfusson). En anglès *cast* significa, entre altres coses, segons el NED: 'el nombre de falcons o altres ocells que la mare pon d'una vegada', 'parella de mascle i femella' [1470; Palsgrave tradueix *caste of haukes* per «niée d'oiseaux»], 'grup d'arengs o d'altres peixos, generalment tres o quatre' [1577], 'motllo, model, en la fosa de metalls' [1502], 'classe, espècie, de persones o animals' [1673].

Diverses d'aquestes acepcions són documentades en els idiomes escandinaus moderns i antics: suec *kast* 'grup de quatre arengs', 'mesura de fusta apilada o estibada', *utkast* 'pla, esquema', danès ant. *kast* 'trossos' (Halkar), landsmaal noruec *kast* 'grup de quatre peixos', etc. (A. Torp). Com assenyalà Torp, aquest mot (del qual deriva el verb angl. *cast*, dan. *kaste*, suec, isl. *kasta* 'tirar, llançar'), significà originàriament 'pila, munt d'objectes', i deriva de la mateixa arrel que el noruec *kös* 'munt, pila' i que els llatins *gerere*, (*con*)*gestus*, *congeries*, *gestare*. De 'munt d'objectes' va poder passar ja en gòtic a 'niada, grup d'animals', com s'esdevingué en escandinau i en anglès, i des d'aquí s'explicarien bé les accs. de les llengües ibèriques (comp. fr. ant. *aire* 'niada' > 'raça, manera d'ésser', fr. *debonnaire* 'de bon natural'). El gall. *caste* f. induiria a suposar un gòt. **kasts* f. (o potser **kastei*), que en els altres llocs pendria la terminació -a per influència del gènere.¹⁴

DERIV.: *Castis* (V. més amunt). *Descastar, descastat*. M. C.

¹ Valladares i Cuveiro no indiquen el gènere, però Saco, *Gram. gallega*, p. 30, el dóna com a femení, cosa que fa també Ibáñez Fernández (que el defineix com a «casta; generación, raza, linaje, descendencia») i així apareix en Castela, *Esc. Donega* «dividímonos en duas *castes*», 182.5; «o malpocado rapaz proviña dunha *caste* ruín», 214.3; «nesta *caste* de comedias», 278.9). — ² Veg. més avall.

³ «Dixose de *castus*, porque para la generación y procreación de los hijos, conviene no ser los hombres desenfrenados en el acto venéreo, por cuya causa los recogidos, y que tratan poco con mujeres,